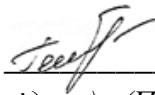

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ НІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ**

До захисту допустити:

Завідувач кафедри
Голук О.А.
(підпис) (ПІБ завідувача кафедри)
« 22 » грудня 2023 р.

**«ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ
СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня
вищої освіти освітньо-
професійної програми
«Фізична культура і спорт»

**Здобицького Миколи
Олексійовича**

Науковий керівник:

Присяжнюк Л.А., к. пед. н., доцент
кафедри педагогіки та освіти

Рецензент: Максимчук Б.А., д. пед.
наук, професор кафедри фізичного
виховання, спорту та здоров'я
людини Ізмаїльського державного
гуманітарного університету,

Кваліфікаційна робота
захищена з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« _____ » _____ 2024 р.

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ`ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	8
1.1. Визначення базових понять дослідження.....	8
1.2. Сутнісні характеристики здоров`язбережувального простору закладу вищої освіти	17
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ`ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	31
2.1. Організаційно-методичні умови формування здоров`язбережу- вального простору закладу вищої освіти	31
2.2. Організаційно-методичний супровід формування здоров`язбере- жувального простору закладу вищої освіти.....	45
Висновки до розділу 2.....	54
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах змін, що відбуваються сьогодні в суспільно-економічному житті України актуалізується проблема збереження та відновлення здоров'я кожного громадянина, оскільки сучасному суспільству притаманне зниження індексу людського розвитку, що характеризує стан здоров'я українців та тривалість їхнього життя.

Відповідно Конституції України життя і здоров'я людини визнаються найвищою соціальною цінністю. Забезпечити формування цієї цінності має освіта впродовж життя. Саме тому постає об'єктивна потреба у створенні здоров'язбережувального простору закладу освіти починаючи від сфери дошкілля, закінчуючи вищою освітою. Такий простір має сприяти формуванню в молодого покоління здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей, культури здоров'я в цілому, зміцненню пріоритету здорового способу життя як природньої потреби індивіду. Створення у закладі освіти здоров'язбережувального простору сприятиме комплексному вдосконаленню змісту освітнього процесу в аспекті збереження та зміцнення здоров'я усіх його учасників.

У Законі України «Про вищу освіту» наголошується на необхідності вдосконалення сучасної освіти за рахунок упровадження здоров'язбережувальних технологій у практику освітніх закладів, оскільки вирішення проблеми модернізації сучасного освітнього процесу, його особистісний та діяльнісний аспекти ґрунтуються на впровадженні здоров'язбережувальних технологій в освітній процес закладів вищої освіти.

Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», концепція Нової української школи зазначають одним із ключових завдань освітньої галузі – утвердження пріоритетів здорового способу життя особистості та створення умов, необхідних для формування ціннісного ставлення здобувача освіти до власного здоров'я та

відповідального ставлення до реалізації здорового способу життя.

Актуальність дослідження проблеми створення здоров'язберезувального простору закладу вищої освіти обумовлена тривожними тенденціями погіршення стану здоров'я здобувачів освіти. Погіршення фізичного і психічного здоров'я здобувачів освіти пов'язане з екологічними, економічними, соціальними проблемами в суспільстві.

За даними Міністерства охорони здоров'я України у 50% абітурієнтів спостерігаються функціональні порушення різних систем органів, а в 42% – хронічні захворювання. Така ситуація ускладнюється у зв'язку з хронічним стресом, що його переживає населення України в обставинах військового стану. Такий стрес є наслідком втрати близьких людей, руйнування житла, вимушеним переселенням з територій постійного мешкання, постійною тривогою за життя близьких, власне життя, сильними емоційними переживаннями з приводу подій, що відбуваються на фронті.

Протягом останніх років, на превеликий жаль, зберігається тенденція до зростання захворюваності, збільшення рівня хронічної патології, зниження кількості здорових здобувачів освіти усіх вікових і статевих груп. Зазначений факт підтверджується даними офіційної статистики та результатами наукових досліджень [6; 13].

Слід враховувати й негативну тенденцію до погіршення фізичного і психічного здоров'я здобувачів освіти, насамперед, пов'язану з соціально-гігієнічними чинниками життєдіяльності, що призводять до збільшення ризику нервово-психічної дезадаптації, зростання популярності у молодіжному середовищі видів нефізичної діяльності, залежності від гаджетів, розповсюдженості шкідливих звичок (куріння, вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин тощо), ігроманії, девіантної поведінки. Заклади освіти, які реалізують політику зміцнення здоров'я, розширюють можливості учасників освітнього процесу у контексті створення безпечного, сприятливого для зміцнення здоров'я соціального,

фізичного, психологічного середовища, сприяють формуванню в здобувачів освіти свідомого ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих [12, с. 36-39].

Однією з причин байдужого ставлення здобувачів вищої освіти до збереження власного здоров'я є стан сучасної системи освіти, зокрема й фізкультурно-оздоровчої освіти. Навчання здоров'язбереження у закладах вищої освіти містить у собі не лише процес оволодіння предметними знаннями з проблем збереження здоров'я, а й розвиток життєво важливих компетентностей, формування відповідних життєвих та професійних цінностей, результатом чого є сформована здатність здобувачів освіти самостійно керувати своїм здоров'ям, здійснювати діагностичні й профілактичні заходи.

Своєю чергою проектування процесу здоров'язбережувального простору в закладах вищої освіти потребує розроблення спеціальних здоров'язбережувальних методик і технологій.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню поняття здоров'язбереження присвячено значну кількість наукових праць. В контексті системного підходу до пізнання проблеми здоров'язбереження розглядають П. Анохін, В. Афанасьєв, Г. Беленька, П. Гусак, Б. Ломов; дослідження Г. Апанасенко, Л. Бурлачук, В. Войтенко, В. Казначеева, В. Копи, І. Коцана, С. Максименко, Г. Царегородцев присвячено розгляду поняття «здоров'я» у соціальному й філософському контексті.

Проблему здорового способу життя досліджували зарубіжні науковці: Л. Хей, Р. Фішер, Х. Данеш, Г. Маклауен, Д. Хамбург, К. Гланз, М. Левіс, Б.Рімер та ін. Вітчизняними науковцями досліджено проблеми формування ціннісних орієнтацій молоді на здоровий спосіб життя як основу формування здоров'язберувального середовища у закладі освіти (І.Бех, Г. Ващенко, Т. Глазько, Г. Грибан, Р. Купчинов, С. Лапаєнко, Н.Нікіфоров, Н. Паніна, Т. Титаренко, С. Омельченка, О. Яременкота ін.).

Питання здоров'язбережувального середовища в закладах вищої освіти досліджували О. Антонова, Н. Бишивець, К. Варивода, Н. Вітюк, С. Дудко, С. Зражевський, А. Маджуга, Г. Мешко, С. Осадчук, Л. Рибалко, Л. Руденко, Т. Сиваш та інші. У своїх працях зазначеними науковцями розкрито питання реалізації здоров'язбережувальних освітніх технологій у в освітньому процесі; зміст, структуру та принципи формування освітнього здоров'язбережувального середовища в освіті закладах різного типу.

Проте, не зважаючи на значний інтерес вітчизняних та зарубіжних науковців до проблем здоров'язбереження, питання створення здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти залишається не достатньо дослідженим.

Таким чином, актуальність вирішення проблеми створення здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти з метою зміцнення здоров'я майбутніх фахівців, а також недостатня розробленість цієї проблеми у сучасній вітчизняній літературі обумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Організаційно-педагогічні умови створення здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти»**.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови створення здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти.

Об'єкт дослідження – процес організації здоров'язбереження у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови створення здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти.

Для досягнення мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної та валеологічної літератури здійснити аналіз базових понять дослідження.

2. Обґрунтувати компоненти, зміст і сутність здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти.

3. Визначити організаційно-методичні умови створення здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти.

4. Розробити організаційно-методичний супровід створення здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти.

Відповідно завдань наукового дослідження використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**, серед яких:

– теоретичні – аналіз і систематизація психолого-педагогічної та валеологічної літератури, спеціальної літератури з фізичної культури, інформаційних інтернет-ресурсів з'ясування базових понять дослідження та визначення сутності й структури здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти, з'ясування стану функціонування здоров'язбережувального простору в закладах вищої освіти.

– емпіричні: аналіз і синтез, педагогічне спостереження, опитування, анкетування, вивчення й узагальнення досвіду закладів вищої освіти.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що підготовлено методичні рекомендації, спрямовані на створення здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти; матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані викладачами та адміністрацією закладів вищої освіти у процесі створення здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти.

Апробація результатів здійсненого дослідження здійснювалася у доповідях і виступах автора на науково-практичних конференціях, на науково-методичному семінарі «Педагогічна майстерня майбутнього фахівця» кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету.

Результати дослідження висвітлено в 1 статті у збірнику наукових праць.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел.

Основний зміст роботи викладено на 60 сторінках. Список використаних джерел містить 73 найменування. У роботі вміщено 2 рисунки та 9 таблиць.

РОЗДІЛ 1.

СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

1.1. Визначення базових понять дослідження

Дослідження проблеми створення здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти неможливе без аналізу базових понять дослідження, до яких належать «здоров'я» «здоров'язбереження», «здоров'язбережувальна діяльність». Розглянемо їх детальніше.

Мала медична енциклопедія дає таке трактування аналізованого поняття: «Здоров'я – природний стан організму, який є вираженням його досконалої саморегуляції, гармонійної взаємодії всіх органів і систем і динамічного врівноваження з навколишнім середовищем і відсутністю будь-яких хворобливих змін».

Поняття «здоров'я» є складним і потребує аналізу на різних рівнях: методологічному, теоретичному, технологічному. Здоров'я – це суспільна цінність, яка має бути забезпечена системою наукових і практичних заходів збереження і зміцнення здоров'я, діяльністю структур, що реалізують ці заходи та усвідомленою турботою кожного члена суспільства про особисте і громадське здоров'я [33].

Ю.Бойчук відмічає шість основних типів сутнісних елементів визначення здоров'я, а саме:

- 1) здоров'я як норма функціонування живого організму на всіх рівнях його організації;
- 2) здоров'я як динамічна рівновага життєвих функцій організму;
- 3) здоров'я як повноцінне виконання основних соціальних функцій, участь у житті суспільства й активна трудова діяльність;
- 4) здатність організму адаптуватися до умов навколишнього середовища, що змінюється;

5) відсутність патологічних змін в організмі, наявність нормального самопочуття;

б) повне фізичне, духовне, розумове й соціальне благополуччя [11].

Г. Апанасенко розглядає здоров'я, як цілісний, динамічний стан, що характеризується певними резервами забезпеченості функцій живого організму, тривалістю та впливом на нього негативних чинників навколишнього середовища, що є основою для належного функціонування, виконання комплексу соціальних та біологічних функцій. Він стверджує, що саме від життєвих установок, уподобань та проявів здоров'я формується добробут людини – фізичний, духовний та соціальний [3].

Р. Баєвський, А. Берсенєва, С. Гуров та інші науковці визначають здоров'я, як наявну можливість організму людини ефективно адаптуватися до змін навколишнього середовища, взаємодіючи вільно з ним на основі біологічної, психологічної та соціальної сутності людини [4].

Аналізуючи наукові підходи до розуміння поняття «здоров'я», С.Цимбалюк підкреслює багатовекторність розгляду цього поняття. Науковець виділив вузько спрямований, комплексний та стратегічно орієнтований напрями (рис. 1.1).

А.Іванюшкін пропонує 3 рівня для опису цінності здоров'я:

1) біологічний (стан здоров'я, що передбачає досконалість саморегуляції організму, гармонію фізіологічних процесів);

2) соціальний (здоров'я, що є мірою соціальної активності, діяльнісного ставлення людини до світу);

3) психологічний (здоров'я, що констатує не відсутність хвороби, а швидше заперечення її, в сенсі подолання) [8, с.49].

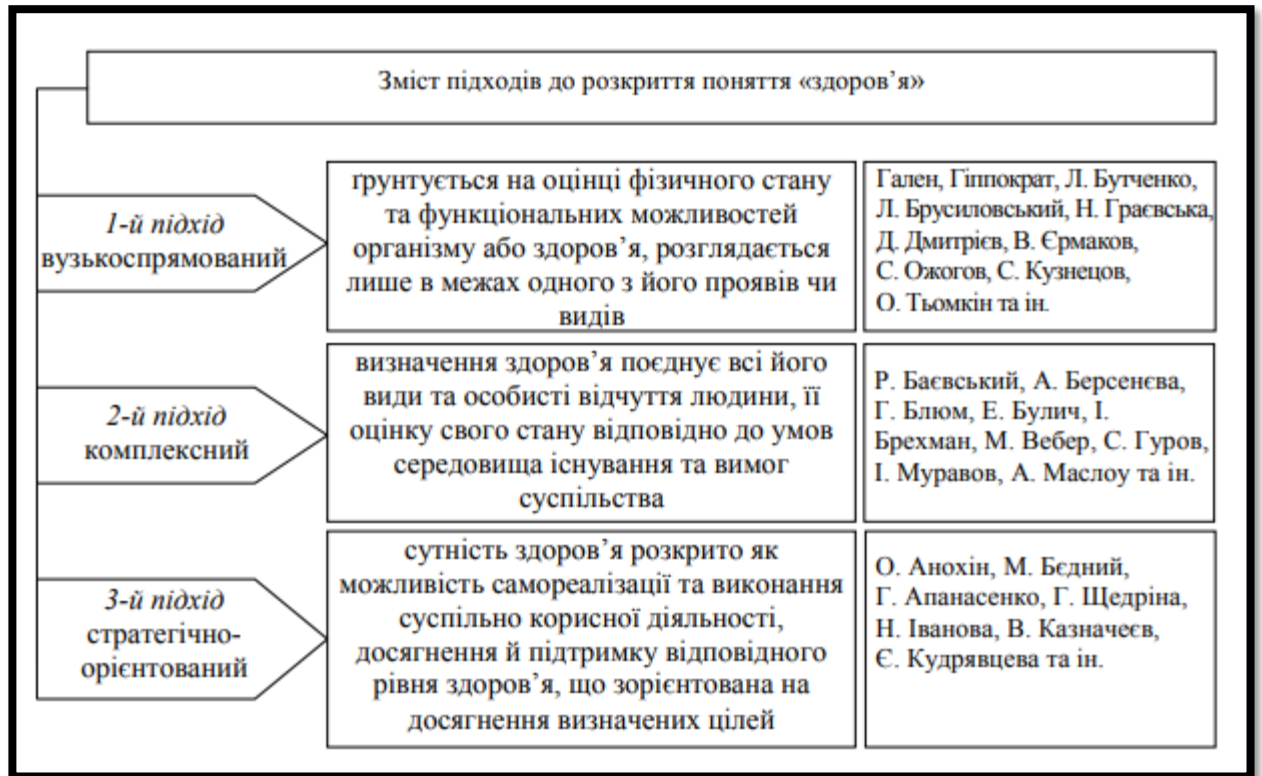

Рис. 1.1. Підходи до розкриття поняття «здоров'я»

Отже, науковці вважають здоров'я категорією не тільки біологічною, але й одночасно соціальною та психологічною, регульованою і керованою, як соціальними інститутами, так і власне самою особистістю. Тому збереження і зміцнення здоров'я молоді розглядається як першочергова й нагальна потреба суспільства [9, с.10].

У сучасній науковій думці було виділено такі компоненти здоров'я: фізичне, психоемоційне, інтелектуальне, соціальне, особистісне й духовне. Змістову наповненість цих компонентів представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Загальна характеристика компонентів здоров'я

Назва компоненту	Сутність компоненту
Фізичний компонент	Перебіг функціонування організму, усіх його органів і системи, рівень їх резервних можливостей; наявність чи відсутність фізичних дефектів, захворювань, в тому числі генетичних.

Продовження табл. 1.1

Психоемоційний компонент	Стан психічної сфери, наявність чи відсутність нервовопсихічних відхилень, уміння розуміти й виражати свої емоції, спосіб вираження ставлення до самого себе й оточуючих.
Під інтелектуальним компонентом	Перебіг процесу засвоєння інформації, її використання, ефективність пошуку й накопичення необхідної інформації, що забезпечує розвиток особистості та її адаптацію в навколишньому світі
Соціальний компонент	Усвідомлення особистістю себе як суб'єкта чоловічої чи жіночої статі, виконання відповідних статево-рольових функцій у соціумі; спосіб спілкування і взаємини з різними групами людей (однолітками, колегами, родичами, сусідами, дітьми та ін.).
Особистісний компонент	Перебіг процесу усвідомлення себе як особистості, розвитку власного «Я», самовідчуття власної самореалізації; гармонійне поєднання різних способів і цілей самореалізації людини.
Духовний компонент	Основоположні цільові життєві настанови, що забезпечують цілісність особистості, її розвиток та життя в суспільстві.

З огляду на зазначене вище можна зробити висновок про те, що сьогодні існує низка тлумачень поняття «здоров'я», які, як правило, мають п'ять критеріїв, що визначають здоров'я людини, а саме:

- відсутність хвороби;
- нормальне функціонування організму в системі «людина-довкілля»;
- повний фізичний, духовний, розумовий і соціальний добробут;
- здатність адаптуватися до змінних умов існування в навколишньому

середовищі;

– здатність до повноцінного виконання основних соціальних функцій.

Виходячи із зазначеного вище, здоров'я можна схарактеризувати як динамічний стан людини, що визначається резервами механізмів самоорганізації (стійкістю до дії патогенних факторів і здатність компенсувати патологічний процес), характеризується енергетичним, пластичним і інформаційним (регуляторним) забезпеченням процесів самоорганізації, а також слугує основою прояву біологічних (виживання – збереження особин у популяціях, репродукція – продовження виду) і соціальних функцій [13].

Поняття «здоров'я», тісно пов'язане з поняттям «здоров'язбереження». Для сучасних досліджень феномену «здоров'язбереження» характерне комплексне розуміння досліджуваного питання. На основі узагальнення трактування дослідниками поняття здоров'язбереження вітчизняними науковцями виокремлено чотири групи підходів до його визначення, а саме:

1) Визначення здоров'язбереження через поведінку (тобто під здоров'язбереженням розуміється така поведінка, яка спрямована на збереження і зміцнення здоров'я; заходи, напружені на досягнення максимальної працездатності людини, її гарне самопочуття, бадьорий настрій, гарний зовнішній вигляд, довготривале життя, його висока якість тощо)

2) Визначення здоров'язбереження через діяльність людини (чинники або компоненти здорового способу життя: раціональне поєднання фізичних, інтелектуальних та психічних навантажень, особиста гігієна, раціональне харчування, відсутність шкідливих звичок, заняття фізичною культурою тощо);

3) Визначення здоров'язбереження як гармонію фізичного, духовного і соціального способу життя;

4) Визначення здоров'язбереження як фізіологічного способу, що

відповідає потребам організму [73].

Отже здоров'язбереження визначається як процес навчання й виховання, що не наносить прямої або опосередкованої шкоди здоров'ю здобувачів освіти, створює безпечні й комфортні умови перебування їх у закладі вищої освіти, забезпечує індивідуальну освітню траєкторію кожного здобувача, запобігання стресів, перевантаження, втоми і тим самим сприяє збереженню й зміцненню здоров'я учасників освітнього процесу. Забезпечення здоров'язбереження здобувачів освіти у процесі професійної підготовки в університеті вимагає розв'язання комплексу завдань, що стосуються як матеріального, кадрового забезпечення, так і організаційно-змістового наповнення. Найбільш важливим аспектом реалізації завдань здоров'язбереження у закладі вищої освіти є використання відповідних здоров'язберігаючих освітніх технологій [].

Отже, здоров'язбереження сучасні дослідники розуміють, як:

- вид і спосіб діяльності, спрямований на збереження і зміцнення здоров'я;
- форму матеріальної та духовної життєдіяльності, що відповідає рівню розвитку людини, суспільства;
- прояв усвідомленої активності особистості у напрямку повноцінного виконання біологічних і соціальних функцій, задоволення життєвих потреб і досягнення довголіття;
- повсякденна життєдіяльність людини із забезпечення гігієнічних норм, зміцнення адаптивних можливостей організму, відновлення сил, виконання різноманітних функцій;
- сукупність знань, практичних умінь і навичок, досвіду взаємовідносин людини з навколишнім середовищем, що проявляється в конкретних вчинках і діях, спрямованих на підтримку, зміцнення і вдосконалення власного здоров'я та здоров'я оточуючих [9, с.10].

Поняття «здоров'язбереження» сучасними науковцями тлумачиться як процес, що сприяє формуванню, зміцненню і збереженню здоров'я

здобувачів освіти (Н. Гонтаровська, О. Данильченко, О. Жабокрицька, О. Коник, С. Мельник та ін.). М. Варданян розглядає здоров'язбереження в освітньому процесі як результат впливу педагогічних чинників на збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу. Серед таких педагогічних чинників:

- організаційні (форми і методи організації освітнього процесу; режим освітнього процесу і рухової діяльності здобувачів освіти; дизайн інтер'єрів навчальних приміщень та рекреаційних зон; відповідність умов середовища закладу вищої освіти затвердженим санітарно-гігієнічним нормам);

- процесуальні (інформаційне перевантаження, інтенсифікація освітнього процесу);

- професійно-компетентнісні (компетентність викладачів закладу вищої освіти в питаннях здоров'язбереження, стиль взаємин суб'єктів освітнього процесу; переважаючий настрій суб'єктів освітнього процесу; мотивація до навчання у здобувачів освіти; мотивація до професійної діяльності у викладачів; особистісні та професійні характеристики педагогів) [21, с. 10].

Отже під здоров'язбереженням науковці розуміють таку організацію життя людини, яка передбачає гармонійне використання й розвиток її духовно-моральних і фізичних сил, виховання прагнень до збереження індивідуального й соціального здоров'я, формування уявлень про шкідливість алкоголю, паління та наркотиків [49]. Одночасно здоров'язбереження розглядається науковцями як педагогічний процес, спрямований на збереження, зміцнення та інтегрований розвиток всіх компонентів здоров'я здобувачів освіти (фізичного, психічного, соціального та духовного), формування в них мотивації на ведення здорового способу життя та свідомого ставлення до здоров'я як фундаментальної складової системи життєвих цінностей.

Вирішення питань здоров'язбереження на переконання Р. Карпюка, вимагає врахування цілого ряду чинників, а саме:

1) правові чинники (розроблення законодавчих і нормативних підзаконних актів, що підтверджують право громадян на здоров'я, визначення механізмів їх реалізації через державні, господарські й соціальні інститути);

2) соціально-економічні чинники (види та форми участі різних ланок соціально-економічних структур у формуванні, збереженні й зміцненні здоров'я людини, фінансування такої роботи і забезпечення нормативних умов для професійної діяльності);

3) освітні чинники (формування у здобувача освіти життєвого пріоритету здоров'я, виховання мотивації на здоровий спосіб життя і навчання методам, засобам і способам досягнення здоров'я, популяризація здорового способу життя);

4) сімейні чинники, пов'язані із створенням умов для здорового способу життя в сім'ї і орієнтацією кожного з її членів на здоров'я;

5) медичні чинники, які спрямовані на діагностику стану здоров'я, розроблення рекомендацій щодо здорового способу життя, ефективну профілактику;

6) культурологічні чинники, пов'язані з формуванням культури здоров'я, організацією дозвілля населення, популяризацією питань здоров'я і здорового способу життя, етнічних, громадських, національних, релігійних ідей, традицій, обрядів забезпечення здоров'я;

7) юридичні чинники (соціальна безпека, захищеність особистості, відчуття комфорту);

8) екологічні чинники (адекватний для здорового способу життя стан навколишнього середовища і раціональне природокористування);

9) особові чинники (зорієнтованість особистості на формування, збереження і зміцнення свого здоров'я, усвідомлення відповідальності за своє здоров'я) [9, с. 30].

Окрім чинників, що впливають на розв'язання питань збереження здоров'я, науковці виокремлюють також об'єктивні та суб'єктивні причини здоров'язбереження. До об'єктивних чинників здоров'язбереження належать такі:

- погіршення екологічного стану планети як результат згубного впливу людини на довкілля;
- процеси перебудови суспільно-економічного життя;
- неефективна стратегія сучасної системи охорони здоров'я;
- незадовільний стан здоров'я населення;
- негативні наслідки науково-технічного прогресу, що призвели до техногенної катастрофи та витіснення моральних принципів буття;
- інтенсивність життя, що призводить до хвороби XXI століття – хронічної втоми;
- проблема якості продуктів харчування;
- низький рівень загальної освітньої культури;
- освітні технології, що ігнорують проблеми здоров'я учнівської, молоді, підміняючи здоров'ятворчу філософію інтелектуалізацією особистості [38].

Серед суб'єктивних причин необхідності здоров'язбереження у системі виховних цінностей виокремлено такі:

- незадовільний спосіб життя (гіподинамія, нераціональне харчування, недотримання режиму праці і відпочинку тощо);
- негативні емоції (роздратованість, агресивність, заздрощі, ненависть тощо);
- духовне зубожіння (нівелювання загальнолюдських цінностей, відсутність ідеалу та неспроможність самовдосконалюватися);
- шкідливі звички (паління, вживання алкоголю та наркотичних речовин, нерозбірливість у статевих стосунках) [с.6-7].

За наявності широкого комплексу чинників, що впливають на процес

збереження здоров'я здобувачів освіти як майбутніх фахівців, набуває особливої актуальності здоров'язбережувальна діяльність у закладі вищої освіти.

Термін «здоров'язбережувальна діяльність» визначається науковцями як категорія, що характеризує вид діяльності людини, спрямований на формування, збереження та зміцнення здоров'я як свого власного, так і інших людей, формування культури здоров'я, екології здоров'я, цілісної (холістичної) формули здорового способу життя, а також здатність вносити зміни в довкілля, спосіб власного життя та життя оточуючих людей, використовуючи та поєднуючи оптимальні методи навчання і виховання та вміння прогнозувати очікуваний результат [].

1.2. Сутнісні характеристики здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти

Поняття «здоров'язбережувальне освітнє середовище» широко досліджується в сучасній науці. Дослідники розглядають це поняття з різних точок зору. Зокрема Г. Мешко визначає здоров'язбережувальне освітнє середовище як «середовище закладу освіти, що охоплює сукупність певних умов, використання здоров'язбережувальних технологій, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я здобувачів освіти, покращення їхнього самопочуття, функціонування стану організму, підвищення адаптаційних можливостей і формування мотивації щодо здорового способу життя» [40, с. 158].

Аналізуючи поняття «здоров'язбережувальний простір», О. Підгірна обґрунтовує його як багаторівневу освітню систему й соціально організоване виховне середовище з такими пріоритетами, як:

- здоровий спосіб життя;
- культура здоров'я;
- прогнозування здоров'язбережувальної діяльності.

Змістовими компонентами здоров'язбережувального простору закладу освіти дослідниця вважає є соціальний, креативно-діяльнісний і реабілітаційний. Вона переконана, що здоров'язбережувальний простір закладу освіти забезпечує усвідомлення його суб'єктами цінності здорового способу життя, збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я оточуючих, продуктивну активність усіх учасників освітнього процесу з розвитку навичок культури здоров'я і духовно-етичного самовдосконалення [57].

Таке широке трактування поняття «здоров'язбережувальний простір» потребує його детального аналізу. Визначення цього поняття різними науковцями подано в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Визначення поняття здоров'язбережувальний простір закладу освіти у психолого-педагогічній та валеологічній літературі

Автор	Визначення
Т. Осадченко	Оточення, яке забезпечує створення можливостей для реалізації умов здоров'язбереження, зокрема у процесі освітньої взаємодії у закладі освіти.
Л. Бережна	Середовище, яке комфортне для всіх суб'єктів освітнього процесу, в якому формується цілісне світосприйняття, що є передумовою гармонійно розвиненої особистості.
С. Дудко	Навчальне середовище, в якому завдяки формуванню цілісності свідомості, ж життєствердного здоров'язбережувального образу світу учня, його здоров'язбережувальної компетентності забезпечується формування здорового способу життя дітей, відповідальне ставлення до свого здоров'я і здоров'я оточуючих, до довкілля, контролюються всі складники здоров'я.
І.Упатова	Середовище, яке спеціально створюється в системі освіти

Продовження табл. 1.2

	та охоплює сукупність певних умов, здоров'язбережувальних технологій, що використовуються закладом освіти та спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я здобувачів освіти, на покращення їх настрою та самопочуття, повноцінного функціонування організму, підвищення адаптаційних можливостей учнів та формування мотивації на здоровий спосіб життя.
М. Смірнов	Середовище, у якому відсутні шкідливі для здоров'я здобувачів освіти впливи освітнього процесу, поступово покращуються умови, що сприяють організації освітнього процесу, необхідного для формування і збереження здоров'я його учасників.
Н. Міллер	Сукупність антропогенних, природних, культурних факторів, що сприяють задоволенню здобувачами освіти власних потреб, здібностей, можливостей збереження здоров'я.
Н. Рилова	Сукупність управлінських, організаційних, навчальних і оздоровчих умов, спрямованих на формування, зміцнення та збереження соціального, фізичного, психічного здоров'я здобувачів освіти й викладачів шляхом використання психолого-педагогічних та медико-фізіологічних засобів.
О. Підгірна	Багаторівнева освітня система і соціально організоване виховне середовище, в якому пріоритетами виступають: здоровий спосіб життя, культура здоров'я, прогнозування здоров'язбережувальної діяльності.

Отже, під поняттям «здоров'язбережувальний простір закладу освіти» слід розуміти педагогічно організовану систему умов, які впливають на взаємодію суб'єктів освітнього процесу і забезпечують ефективність цього середовища на основі формування в них

пріоритетного ставлення до здоров'я як найбільшої життєвої цінності, упровадження здоров'язбережувальних методів, технологій та засобів, спрямованих на розвиток здоров'язбережувальної компетентності суб'єктів освітнього процесу.

А. Морозова визначає як якісну характеристику середовища поняття «здоров'язбереження». Це поняття має бути ключовим у закладі вищої освіти, що показує, наскільки ефективно вирішується питання відповіді на запитання, що і якою мірою здійснюється в закладі освіти для збереження здоров'я усіх суб'єктів освітнього процесу в умовах педагогічного середовища цього закладу. Тому формування здоров'язбережувального середовища у закладі освіти можливе за умови, якщо кожна компонента педагогічного процесу буде виконувати здоров'язбережувальну функцію [59, с. 45].

Значущими для нашого дослідження є висновки О. Менчинської щодо комплексного підходу до вирішення проблеми збереження і зміцнення здоров'я здобувачів освіти. Дослідниця вважає, що застосування цього підходу уможливорює перетворення освітнього середовища університету на здоров'язбережувальний життєвий простір здобувачів освіти. О. Менчинська акцентує увагу на тому, що здоров'язбережувальний життєвий простір являє собою єдиний ціннісний та інструментальний простір життя здобувача освіти в університеті, наповнений освітньою, трудовою, громадською діяльністю і різнобічним спілкуванням: з однолітками, викладачами, стейколдерами тощо. Корисним у дослідженні цієї дослідниці є акцент на діяльності у здоров'язбережувальному середовищі та комунікації з різними суб'єктами освітнього процесу [9, с. 14].

Науковець Г. Ковальов у своїй моделі здоров'язбережувального простору закладу освіти виокремлює три компоненти:

– фізичне оточення (архітектура будівлі закладу освіти, ступінь відкритості, дизайн конструкцій, розмір і просторова структура

аудиторій, рекреаційних зон та інших приміщень);

– людські фактори (просторова й соціальна щільність серед суб'єктів освітнього процесу, особистісні характеристики та академічна успішність здобувачів освіти, особистісні, статеві, вікові та національні особливості студентського та викладацького колективів);

– програми навчання (структура, стиль викладання, стиль спілкування викладачів зі здобувачами освіти, характер соціально-психологічного контролю, форми навчання, зміст програм навчальних дисциплін) [25, с. 95].

У моделі здоров'язбережувального простору закладу освіти В. Панова теж зберігається трикомпонентна структура, і важливим, на наш погляд, є виділення діяльнісного компонента, під яким науковець розуміє простір, сукупність різних видів діяльності, необхідних для навчання й розвитку учня [13, с. 86-88].

У структурі моделі здоров'язбережувального простору закладу освіти, розробленої Н. Гонтаровською, враховано стратегію у формуванні максимально сприятливих умов для розкриття творчих можливостей кожного здобувача освіти на основі компонентів освітнього середовища закладу освіти, до числа яких дослідниця відносить суб'єктів освітнього процесу, соціальний компонент освітнього простору, просторово-предметний компонент, технологічний (або психодидактичний) компонент [22, с. 119].

В. Ясвін так само виокремив три компоненти моделі здоров'язбережувального простору закладу освіти:

– просторово-предметний (інфраструктура закладу освіти, його матеріально-технічна база, санітарно-гігієнічні умови утримання матеріально-технічної бази закладу освіти, рівень забезпечення новими технологіями дизайну та естетичного оформлення);

– соціальний (характер взаємовідносин усіх суб'єктів освітнього процесу);

– психодидактичний (зміст і методи професійної підготовки) [42, с. 356].

С. Роціною розроблено структуру освітнього простору, яка складається з просторово-предметного, соціального й організаційно-технологічного блоків [61, с. 36]. Дослідниця вважає, що основними характеристиками такого простору є:

- внутрішнє середовище закладу освіти;
- психологічний мікроклімат;
- засоби, за допомогою яких заклад освіти досягає розвивального ефекту;
- ресурсний потенціал закладу освіти;
- результати впливу освітнього середовища на особистісний розвиток здобувачів освіти.

На основі узагальнення результатів досліджень значених вище науковців зроблено висновок щодо структури здоров'язберезувального простору закладу вищої освіти у складі матеріально-технічного, змістовно-технологічного та соціального компонентів.

Змістове наповнення зазначених вище компонентів представлено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

**Характеристика компонентів здоров'язберезувального простору
закладу вищої освіти**

Назва компоненту	Зміст компоненту
Матеріально-технічний	Інфраструктура закладу освіти, його матеріально-технічна база, санітарно-гігієнічні умови утримання матеріально-технічної бази закладу освіти, рівень забезпечення новими технологіями дизайну та естетичного оформлення.

Продовження табл. 1.3

Змістовно-технологічний	Зміст освітньо-професійної програми підготовки фахівця, зміст навчальних дисциплін, які викладаються за освітньою програмою, рівень вимог до здобувача освіти; рівень організації освітнього процесу, його спрямованість на збереження здоров'я учасників освітнього процесу.
Соціальний	Характер спілкування суб'єктів освітнього процесу, на фоні якого реалізуються групові потреби, виникають і вирішуються міжособистісні та групові конфлікти; стосунки між здобувачами освіти, взаємовідносини між студентським та викладацьким колективами, на основі яких формуються і розвиваються ставлення здобувачів освіти до себе, власного здоров'я, здорового способу життя, інших людей, навколишнього світу.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу визначити здоров'язбережувальне середовище закладу вищої освіти як сукупність певних компонентів, що у поєднанні й взаємодії між собою сприяють формуванню у здобувачів освіти ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, свідомого прагнення до ведення здорового способу життя

Науковці розглядають заклад освіти зі здоров'язбережувальним середовищем як відкриту соціальну систему, а також як педагогічну систему з такими складовими частинами:

- постійна діагностика стану здоров'я здобувачів освіти;
- розроблення й використання методики забезпечення психолого-медико-соціального супроводу здобувачів освіти на кожному віковому етапі;

– мотивація на формування здорового способу життя усіх учасників освітнього процесу;

– ефективна корекційна й реабілітаційна робота;

– методики включення здобувачів освіти й педагогів здоров'язберезувальну діяльність [11, с. 20].

Формування переліку зазначених складових є логічним результатом аналізу чинників погіршення здоров'я здобувачів освіти. За даними П. Виноградова, А. Душанина, В. Желдака [5], загроза здоров'ю людини більше ніж на 50-55 % залежить від способу життя (рис.1.1).

Сфери	Значення для здоров'я (приблизно)	Групи факторів ризику
1	2	3
Умови й спосіб життя людей	50-55%	Шкідливі умови праці, погані матеріально-побутові умови, стресові ситуації, гіподинамія, неміцність родини, низький освітній і культурний рівень, надмірно високий рівень урбанізації, незбалансоване харчування, паління, шкідливі
Стан навколишнього середовища	20-25%	Забруднення повітря й води, ґрунтів, різка зміна атмосферних явищ. Підвищені геліо-космічні, магнітні аномалії й бурі
Генетичні фактори	18-22%	Схильність до спадкових захворювань
Діяльність установ охорони здоров'я	10-11,5%	Неефективність індивідуальних гігієнічних і громадських профілактичних заходів, низька якість медичної допомоги, несвоєчасність її надання

Рис. 1.1. Групи чинників ризику для здоров'я людини

(за джерелом [48]).

Основними характеристиками здоров'язберезувального простору закладу освіти є:

а) усвідомлення всіма суб'єктами освітнього процесу (педагогами, адміністрацією закладу освіти, батьками та ін.) цінності здоров'я власного й здобувачів освіти;

б) здоров'язберезувальний зміст освіти, що має бути засвоєний здобувачами;

с) форми, методи й засоби реалізації змісту освіти мають бути здоров'яформувальними, тобто спрямовуватися на формування та зміцнення здоров'я всіх учасників освітнього процесу;

d) позитивне ставлення до освітнього процесу всіх його учасників;

e) забезпечення ефективності педагогічної взаємодії внаслідок емоційного благополуччя її учасників;

f) забезпечення позитивного впливу освітнього процесу на розвиток фізичного і психічного здоров'я його учасників [14, с. 220].

Наведені компоненти дадуть позитивний результат щодо збереження, зміцнення й формування здоров'я здобувачів освіти тільки тоді, коли вони будуть використовуватися комплексно. Тільки такий підхід створює реальне підґрунтя для реалізації здоров'язбережувального освітнього середовища закладу вищої освіти.

У межах організації та забезпечення функціонування здоров'язбережувального середовища у закладі вищої освіти, важливим є характеристика його структурних складових, що їх запропоновано Дослідники виокремлюють складові частини здоров'язбережувального простору, характеристику яких подано в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

**Складові частини здоров'язбережувального простору
закладу освіти**

Складова частина	Зміст складової частини
Зміст здоров'язбережувальної освіти	Стандарті освіти, навчальний план, система логічно структурованих знань про збереження свого здоров'я, здоров'я родини, народу в цілому, стан довкілля; зміст особистісно значущої системи знань про здоров'я, спрямованої на формування в здобувачів освіти умінь щодо реалізації здоров'язбережувального способу життя, форму-

Продовження табл. 1.4

	вання здоров'язбережувальної компетентності.
Матеріально-технічна забезпеченість здоров'язбережувального простору	Наявність санітарно-технічного, медичного, спортивного обладнання та оснащення, комплектування аудиторій спеціальним здоров'язбережувальним обладнанням відповідно санітарно-гігієнічних вимог; створення в закладі «зелених» зон, зон відпочинку, відповідність організації системи харчування закладу чинним санітарним правилам і нормам.
Навчально-методичне забезпечення здоров'язбережувального простору	Освітні технології, методи, засоби, форми організації здоров'язбережувальної освіти, методичні рекомендації, дидактичні матеріали; методи формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти на основі використання засобів матеріально-технічної бази закладу освіти.
Людські ресурси здоров'язбережувального простору	Позитивні міжособистісні взаємини суб'єктів освітнього процесу, стан їхнього фізичного та психічного здоров'я (індекс здоров'я, зниження захворюваності, підвищення емоційного тону); рівень професійної компетентності педагогів, цілісність оздоровлювальних впливів.
Взаємодія суб'єктів освітнього процесу	Організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників освітнього процесу на основі педагогіки партнерства із застосуванням методів та прийомів, спрямованих на зміцнення здоров'я.

У психолого-педагогічній літературі «формування здоров'язбережувального середовища у закладі вищої освіти» трактується як процес застосування адміністрацією та педагогами закладу освіти зусиль з метою

створення комфортних умов для здобувачів освіти, забезпечення їх благополуччя, зміцнення і збереження здоров'я усіх учасників освітнього процесу. Практично усі дослідники проблеми формування здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти вказують на те, що кожний освітній заклад має володіти потужним потенціалом щодо збереження та зміцнення здоров'я здобувачів освіти, а формування здоров'язбережувального середовища можливе лише за умови, якщо кожен компонент педагогічного процесу виконуватиме здоров'язбережувальну функцію [3; 12; 16; 17].

Процес формування здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти здійснюється на основі комплексу наукових підходів, а саме:

- діяльнісного, що вимагає формування дієвої позиції здобувачів вищої освіти з метою її становлення й розвитку, морального та духовного самовдосконалення;
- комплексного, який передбачає цілісність у практичній діяльності здобувачів освіти й викладачів, що спрямована на комплексну реалізацію здорового способу життя;
- системний, що полягає у створенні системи взаємопогоджених знань, умінь та навичок, сформованих у здобувачів вищої освіти, які забезпечують необхідний рівень їх працездатності, професіоналізму, моралі та духовності;
- компетентнісний, який передбачає формування у здобувачів освіти компетентності як досвідченості у сфері здоров'язбереження, що означає розвиток здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності в різних життєвих ситуаціях для збереження власного здоров'я, здоров'я інших людей, природи;
- особистісно-зорієнтований, що спрямований на розвиток особистості майбутнього фахівця, ставить її у центр освітнього процесу на основі принципу студентоцентризму; окрім того особистісно-зорієнтований підхід ґрунтується на послідовному ставленні викладача до здобувача вищої

освіти, як до самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і як до суб'єкта виховної взаємодії;

– середовищний підхід розглядається як засіб пізнання й розвитку особистості здобувача освіти та є системою взаємодій із середовищем закладу освіти, яке водночас перетворюється на засіб діагностики, проектування і продукування освітнього результату; окрім того середовищний підхід дозволяє підійти до формування здоров'язбережувального середовища у закладі вищої освіти через призму оптимізації освітнього процесу для досягнення благополуччя майбутнього фахівця;

– холістичний підхід дає змогу розглядати здоров'я здобувача вищої освіти й усі педагогічні впливи на нього цілісно [2].

Отже, процес збереження і зміцнення здоров'я здобувачів освіти є цілісною системою і водночас виступає одним з елементів, специфічною підсистемою загальної системи професійної підготовки майбутніх фахівців у закладі вищої освіти. Цій системі притаманні внутрішні зв'язки її елементів: мети, основних завдань, підходів, принципів; змісту, форм і методів; системи підготовки кадрів до здійснення процесу формування, збереження і зміцнення здоров'я, шляхи, умови та очікувані результати реалізації.

Висновки до розділу 1

У розділі подано характеристику базових понять дослідження «здоров'я», «здоров'язбереження», «здоров'язбережувальна діяльність», «здоров'язбережувальний простір».

Визначено, що поняття «здоров'я» визначається як інтегративна характеристика особистості, яка охоплює як її внутрішній світ (що своєю чергою розуміється як цілісний, багатовимірний, динамічний стан), так і всю своєрідність взаємин з оточенням і містить у собі фізичний, психічний, соціальний і морально-духовний аспекти. Зазначені аспекти забезпечують необхідний суспільству рівень соціальної активності

особистості, максимальну тривалість її активного життя; як стан рівноваги, балансу між адаптаційними можливостями людини і постійно мінливими умовами середовища.

Визначено, що здоров'язбереження здобувача вищої освіти являє собою динамічний, багатовимірний стан, пов'язаний з умовами навколишнього середовища та індивідуальними інтересами студентської молоді, спрямованими на досягнення рухової активності, зниження ризику розвитку різноманітних захворювань і збільшення тривалості життя. Здоров'язбереження є складним процесом, що потребує детального аналізу на методологічному, теоретичному та технологічному рівнях, але в умовах реалій на цю проблему слід звертати увагу, оскільки здоров'я та життя людини розглядається сьогодні як найвища суспільна цінність.

Здоров'язбережувальна діяльність в закладі вищої освіти спрямовується на забезпечення високої працездатності здобувачів освіти, їхньої творчої активності, емоційного спокою, достатньої рухової активності, забезпечення інтенсивності уваги у межах навчання, особливості мислення, комфортного перебування в студентському колективі, здійснення здоров'язбережувальної діяльності з метою самореалізації у майбутній професійній діяльності.

Складові здоров'язбереження містять різноманітні елементи, що стосуються усіх сфер здоров'я – фізичного, психічного, соціального і духовного.

Проаналізовано поняття «здоров'язбережувальний простір закладу вищої освіти», виокремлено такі його компоненти:

- предметно-просторовий, який гарантує безпечне середовище життєдіяльності, належне матеріальне оснащення функціональних зон, життєдіяльності освітнього закладу;
- технологічно-інструментальний, який сприяє формуванню освітньої системи закладу вищої освіти;
- функціонально-результативний компонент, який відображає

психоемоційний клімат закладу вищої освіти, віддзеркалює ефективність системи науково-методичного супроводу процесу доров'язбереження, організацію партнерської взаємодії між адміністрацією, викладачами та здобувачами вищої освіти.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Організаційно-педагогічні умови формування

здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти

Проблема формування здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти досліджувалася багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. У психолого-педагогічній літературі поняття «формування здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти» трактується як процес застосування зусиль з метою створення комфортних умов для здобувачів освіти, забезпечення їх добробуту, зміцнення і збереження їхнього здоров'я в початкових аудиторіях та поза їхніми межами.

Фактично усі дослідники проблеми формування здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти акцентують увагу на тому, що кожен освітній заклад повинен мати потужний потенціал щодо збереження та зміцнення здоров'я здобувачів освіти, а формування здоров'язбережувального простору можливе лише за умови, якщо кожен компонент освітнього процесу виконуватиме здоров'язбережувальну функцію [13; 22; 36; 47].

Для нашого дослідження вагомими є висновки Т. Бережної щодо змісту здоров'язбережувального освітнього середовища, який охоплює такі компоненти, як:

- організація освітнього процесу;
- сприятливий психологічний фон (стиль спілкування викладача зі здобувачами освіти);
- методи й форми навчання;

- санітарно-гігієнічні умови освітнього середовища;
- руховий режим здобувачів освіти;
- раціональне харчування;
- розвиток культури взаємодії з оточуючим середовищем;
- розроблення та упровадження у практику роботи закладу освіти комплексу різноманітних форм і методів здоров'язбережувальної діяльності [5, с. 40].

Здоров'язбережувальний простір закладу вищої освіти не є не статичним, він завжди змінний, динамічний, а тому завжди існує можливість забезпечення бажаних змін за допомогою педагогічних засобів. З огляду на зазначене науковцями обґрунтовано основні функції здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти а саме:

- ціннісно-орієнтаційна, що передбачає створення належної мотивації та впровадження стимулів для здоров'язбережувальної діяльності здобувачів освіти, а також творчого оволодіння ними культурою здоров'я);

- інформаційно-пізнавальна, що передбачає набуття системи актуальних знань про власне здоров'я, способи його збереження та можливості ефективного використання цих способів);

- системоутворювальна, що відображається через реалізацію неперервної здоров'язбережувальної освіти у закладі освіти, узагальнення та систематизацію накопиченого в ньому досвіду здоров'язбережувальної підготовки та доповнення його з урахуванням вимог майбутньої професійної діяльності здобувачів вищої освіти);

- організаційно-діяльнісна, що передбачає залучення здобувачів вищої освіти до реалізації отриманих здоров'язбережувальних знань у професійній діяльності, набуття ними практичного досвіду застосування здоров'язбережувальних технологій) [24].

У межах зазначених функцій здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти можливим є формування у здобувачів освіти відповідального ставлення до здоров'я як однієї з найважливіших особистісних професійних та суспільних цінностей, забезпечення їх необхідними знаннями про здоров'язбереження, забезпечення можливостей для оволодіння інформаційно-організаційним і професійним досвідом здоров'язбережувальної діяльності [2; 17].

У першому розділі цієї роботи на основі узагальнення праць вітчизняних науковців виокремлено структурно-функціональні складові здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти, а саме:

- зміст здоров'язбережувальної освіти;
- матеріально-технічна забезпеченість здоров'язбережувального простору;
- навчально-методичне забезпечення ефективної реалізації здоров'язбережувального змісту освіти;
- міжособистісні взаємини суб'єктів освітнього процесу;
- стан фізичного та психічного здоров'я здобувачів освіти й викладачів;
- організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу на основі педагогіки партнерства

Ефективність організації здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти залежить, перш за все, від правильної організації освітнього процесу, що обумовлює створення певних організаційно-методичних умов для розвитку та успішного функціонування цього простору.

Розкриємо зміст понять «умова» та «організаційно-методична умова».

Науковці трактують сутність поняття «умова» як «те, від чого залежить і розвивається предмет» [59, с.130]; «умови є важливим чинником результативності, оскільки вони створюють саме те середовище, у якому досліджувані явища, процеси формуються та

реалізуються» [4, с. 226]; умови є суттєвим компонентом освітнього процесу, який інтегрує певну сукупність заходів педагогічного характеру, спрямованих на досягнення поставленої освітньої мети [52, с. 277].

Аналіз актуальних наукових джерел вказує на різне трактування змісту поняття «організаційно-педагогічна умова», тому практично кожен науковець презентує своє розуміння поняття (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Визначення поняття «організаційно-методична умова»
вітчизняними науковцями**

Автор	Визначення
О. Пехота	Система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети.
В. Буторін	Джерела розвитку мотивації, основні причини, які безпосередньо викликають певний результат (зміст навчання, форми його організації, технології, методики, прийоми, засоби тощо).
О. Шатрова	Сукупність того, що потрібно створити, зробити, реалізувати для досягнення запланованих результатів.
О. Федорова	Сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання.
В. Манько	Взаємопов'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, що забезпечує високу результативність освітнього процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності
Г. Голубова	Особливості організації освітнього процесу, що детермі-

	нують результати виховання, освіти та розвитку особистості, забезпечують цілісність навчання та виховання майбутніх фахівців, сприяють всебічному гармо-
--	--

Продовження табл. 2.1

	нійному розвитку особистості здобувачів освіти та створюють сприятливі можливості для виявлення та розвитку їх професійної обдарованості.
Т. Вдовичин	Сукупність чинників, що забезпечують регулювання, взаємодію об'єктів і явищ освітнього процесу для досягнення поставленої мети, вдосконалюють міжособистісні стосунки учасників освітнього процесу для вирішення конкретних дидактичних завдань, сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців, їхньої самостійності, ініціативності, професійного інтересу.

З огляду на зазначене вище, будемо розглядати організаційно-методичні умови створення здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти як сукупність цілеспрямовано створюваних обставин у закладі освіти, реалізація яких сприятиме забезпеченню ефективного впровадження здоров'язбереження усіх учасників освітнього процесу [10; 12].

Процес створення здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти науковці визначають як комплекс змін традиційної системи, націлених на підвищення ефективності діяльності щодо збереження і зміцнення життєздатності здобувачів освіти й викладачів у взаємозв'язку з корекцією їхньої внутрішньої картини здоров'я [43].

Під час створення здоров'язбережувального простору особлива увага приділяється таким проблемам, як:

- закономірності розвитку і саморозвитку особистості майбутнього фахівця;
- самореалізація творчого потенціалу особистості здобувача освіти, його здоров'я та розвитку готовності до майбутньої професійної діяльності;
- суб'єктивні та об'єктивні чинники, що сприяють або перешкоджають збереженню здоров'я, досягненню фахівцем вершин професіоналізму;
- самоосвіта, самоорганізація і самоконтроль у сфері здоров'язбереження;
- самовдосконалення, самокорекція та самоорганізація особистістю здобувача освіти власних вчинків і дій під впливом нових вимог професії, суспільства, розвитку науки, культури;
- усвідомлення здобувачем вищої освіти своїх здібностей і можливостей, переваг і недоліків своєї діяльності із здоров'язбереження [5; 10; 43].

Аналіз актуальних наукових праць з питань здоров'язбереження здобувачів освіти дозволив виокремити такі організаційно-методичні умови, які забезпечать створення здоров'язбережувального простору у закладі вищої освіти:

1. Забезпечення стійкої мотивації щодо створення та забезпечення функціонування здоров'язбережувального простору в закладі освіти.
2. Широке упровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес.
3. Дотримання ергономічних вимог до організації освітнього процесу, що забезпечують продуктивну освітню діяльність, знижують ризики захворюваності усіх учасників освітнього процесу.

Вважаємо за доцільне більш детальноше схарактеризувати ті умови та проаналізувати практичні шляхи їх впровадження в освітній процес закладів вищої освіти.

Перша педагогічна умова – забезпечення стійкої мотивації щодо створення та забезпечення функціонування здоров'язбережувального простору в закладі освіти. Саме така організаційно-методична умова має сприяти формуванню стійкої позитивної мотивації до збереження і покращення здоров'я здобувачів вищої освіти й викладачів, формуванню у них ціннісного ставлення до власного здоров'я й здоров'я оточуючих, підвищити рівень внутрішньої мотивації, яка спонукатиме усіх учасників освітнього процесу до самовдосконалення.

Усвідомлення значущості та цінності власного здоров'я в ієрархії життєвих цінностей є чинником, що спонукає до активного виконання комплексу професійних функцій. Розвиток ціннісного ставлення передбачає зміну існуючого ставлення на основі цілеспрямованої мотивації стосовно здоров'язбережувальної діяльності.

Однією з передумов успішного функціонування здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти є мотиви – прагнення досягти певного рівня розвитку у царині здоров'язбереження. Позитивні мотиви можуть виникати як під час педагогічної діяльності, так і в процесі самовдосконалення. Це дає підстави у контексті нашого дослідження виокремити мотиви здоров'язбережувальної діяльності здобувачів освіти й викладачів. Такі мотиви відображено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Мотиви здоров'язбережувальної діяльності здобувачів освіти

Вид мотиву	Сутність мотиву
Мотиви, пов'язані із змістом навчання	Викладач розвиває прагнення оволодіти здоров'язбережувальними та здоров'япокращувальними знаннями і способами діяльності.

Мотиви, пов'язані з процесом навчання	Викладач спонукає здобувачів освіти до формування прагнення проявити розумову активність.
Мотиви, пов'язані з самовдосконаленням	Викладач спонукає долати труднощі, пов'язані із здоров'язбережувальною діяльністю, бути конкурентоспроможним; створює можливості реалізувати свій потенціал щодо здоров'язбереження;

Продовження табл. 2.2

	формує мотиви обов'язку й відповідальності за своє здоров'я та здоров'я учасників освітнього процесу.
--	---

Мотиви, які формуються в здобувачів освіти у процесі навчання, тісно пов'язані з потребами, оскільки взаємно впливають на активність викладачів, їхнє ставлення до проблем здоров'язбереження, а потреба у збереження здоров'я мотивує здобувачів освіти до отримання якісних нових здоров'язбережувальних знань.

Мотивація може бути як позитивною, так і негативною. Позитивна мотивація являє собою спеціально організовані дії викладача в умовах закладу вищої освіти, що спонукають здобувачів освіти діяти, формують у них інтерес, включаючи при цьому позитивні емоції і переживання» [73, с. 212].

У контексті забезпечення здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти можна говорити як про зовнішню, так і про внутрішню мотивацію. Внутрішня мотивація до здоров'язбереження може бути зумовлена: тривогою, страхом, набуттям досвіду, самоповагою, отриманням знань тощо. Відчуття компетентності, самовизначеності та успішності мотивує здобувачів освіти до пошуку нової методичної літератури з питань формування навичок здорового способу життя,

навчання на різноманітних проблемних курсах, тренінгах, семінарах. Зовнішня мотивація – це матеріальна та моральна винагорода (визнання або невизнання одногрупниками, викладачами, адміністрацією закладу освіти; бажання саморозвитку шляхом вступу й навчання в магістратурі чи аспірантурі).

Мотивація до здоров'язбереження пов'язана зі змістоутворювальною функцією освіти, що відіграє провідну роль у формуванні мотивів життєдіяльності людини. Усвідомлення нового сенсу життя, пов'язаного з цінністю здоров'я, активізує мотиваційну сферу людини, її цілі, що обумовлюють напрям пізнавальної діяльності та поведінки, спрямованість на здоров'язбереження, змінюють лінію життя [62].

Наявність необхідних системних знань у здобувачів вищої освіти передбачає: достатній рівень знань щодо механізмів збереження та зміцнення здоров'я, засобів підтримання здоров'я, його значення; знання щодо чинників здорового способу життя; створює передумови для розв'язання проблем, які заважають реалізувати свої потреби щодо збереження власного здоров'я.

У процесі організації здоров'язбережувальної діяльності здобувачів освіти викладач повинен намагатися досягти таких цілей їх мотивації:

- сформувати у здобувачів вищої освіти ціннісне ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих і мотивації до його збереження та зміцнення;
- забезпечити позитивну мотивацію у тих здобувачів освіти, які характеризуються низьким інтересом або його відсутністю до проблем здоров'язбереження;
- сприяти зміні зовнішньої мотивації щодо здоров'язбереження та дотримання здорового способу життя на внутрішню;
- підвищити рівень внутрішньої мотивації, яка спонукатиме здобувачів освіти до самостійного вдосконалення та навчання.

Для зміни усвідомленого ціннісного ставлення викладачів закладів вищої освіти до здоров'язбереження, насамперед потрібна їхня внутрішня цілеспрямована переконаність у важливості цієї справи. Забезпечити таку переконаність можливо за умови послідовного надання викладачам необхідної інформації щодо питань навичок формування здорового способу життя. Поглиблення теоретичних знань сприятимуть розширенню мотиваційної та когнітивної складової здоров'язбережувальної діяльності, що, призведе до зміни ставлення педагогів до власного здоров'я, у результаті чого вони почнуть гостро відчувати дискомфорт і прагнути суттєво вдосконалити роботу щодо здоров'язбереження. Як висновок, викладачам вищої школи потрібно постійно працювати над собою, щоб творчо використовувати набуті знання та вміння у здоров'язбережувальній діяльності.

Організаційно-методична умова «забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти» реалізується завдяки вивченням питань здоров'язбереження під час лекцій, семінарських та практичних занять. Це забезпечить розвиток потреби у збереженні свого здоров'я та здоров'я інших людей, формування ставлення до здоров'я кожної особистості як до найвищої цінності. Реалізація зазначеної організаційно-методичної умови передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій, що сприяють ефективному засвоєнню та систематизації поданого матеріалу, ознайомленню з сучасними здоров'язбережувальними технологіями, закріпленню здоров'язбережувальних умінь і навичок, розвиток здатності самостійно аналізувати проблемні ситуації, створюють умови для самовдосконалення через саморозвиток і самоосвіту.

Реалізації першої організаційно-методичної умови сприятимуть також такі методи роботи зі здобувачами освіти, як бесіди, консультації, робота в малих групах, групові обговорення, метод кейсів тощо.

Вважаємо за доцільне обґрунтувати та розкрити основні перспективи, які очікуємо від впровадження другої організаційно-методичної умови широке упровадження здоров'язбережувальних технологій. Такі технології представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Характеристика здоров'язбережувальних технологій

Назва технології	Сутність технології
Медико-гігієнічні технології	Спрямовані на дотримання оптимальних гігієнічних умов навчання здобувачів освіти:

Продовження табл. 2.3

	функціонування медичного кабінету; контроль та допомога в забезпеченні належних гігієнічних умов, надання консультативної і невідкладної допомоги учасникам освітнього процесу; проведення заходів щодо санітарно-гігієнічної освіти студентського та викладанського; організація профілактичних заходів; створення стоматологічного, ароматерапевтичного, фізіотерапевтичного та інших кабінетів, де надається щоденна допомога здобувачам освіти й педагогам; проведення організація фітобарів тощо.
Екологічні здоров'язберігальні технології	Прищеплення навичок бережливого ставлення до природи, залучення здобувачів освіти до дослідницької діяльності у сфері екології тощо через обладнання «зелених» зон, участь у природоохоронних заходах.
Фізкультурно-оздоровчі	Зорієнтовані на фізичний розвиток здобу-

технології	вачів освіти через загартування, тренування сили, витривалості, швидкості, гнучкості й інших фізичних якостей тощо; передбачають систему дій, спрямованих на фізичний розвиток здобувачів, і реалізується під час занять фізичною культурою й у роботі спортивних секцій.
Соціально-адаптивні та особистісно-розвиваючі технології	Спрямовані на формування та зміцнення здоров'я здобувачів освіти шляхом підвищення ресурсів психологічної адаптації особистості,

Продовження табл. 2.3

	проведення різноманітних тренінгів, реалізацію програм соціальної педагогіки.
Технології забезпечення безпеки життєдіяльності	Передбачають визначення і впровадження в освітній процес рекомендацій фахівців з охорони праці, будівельників, представників комунальних, інженерно-технічних служб, цивільної оборони, пожежної інспекції тощо.

Особливої значущості в межах забезпечення здоров'язберувального простору закладу вищої освіти набуває використання здоров'язберувальних педагогічних технологій, до яких слід віднести:

- організаційно-педагогічні технології, які визначають структуру освітнього процесу, що сприяє запобіганню перевтоми, гіподинамії та інших дезадаптаційних станів;

- психолого-педагогічні технології, пов'язані з безпосередньою роботою викладачів зі здобувачами на заняття та психолого-педагогічний супровід усіх елементів освітнього процесу;

– навчально-виховні технології, які містять у собі програму розвитку культури здоров'я здобувачів освіти, мотивації до ведення здорового способу життя, попередження шкідливих звичок, передбачають проведення організаційно-виховної роботи зі здобувачами освіти в позааудиторний час [6; 27].

Найбільш доцільними з точки зору позитивного впливу на здоров'я здобувачів освіти є технології, які: беруть до уваги більшість факторів, що впливають на здоров'я; враховують вікові та індивідуальні особливості здобувачів освіти; забезпечують запровадження цілей та змісту діяльності закладу освіти щодо зміцнення здоров'я здобувачів освіти, формування здорового способу життя; контролюють виконання правил, зміст яких має здоров'язбережувальний та профілактичний характер; постійно покращують санітарно-гігієнічні умови закладу освіти, його матеріально-технічну та навчальну базу, психологічний клімат у колективі відповідно сучасних вимог; заохочують учнівську молодь до участі у плануванні оздоровчої діяльності навчального закладу та аналізу виконаної роботи; обґрунтовують умови послідовності в реалізації технології; здійснюють періодичну оцінку ефективності технології; створюють освітнє середовище, що забезпечує комфортні та безпечні умови життєдіяльності учнів, студентів і педагогів; залучають батьків до діяльності щодо збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді.

Результативність цих технологій залежатиме від умов усвідомлення всіма педагогами закладу вищої освіти своєї відповідальності за збереження здоров'я здобувачів освіти і тримання необхідної підготовки для роботи в цьому напрямку [7, с. 383]

Третя організаційно-методична умова – дотримання ергономічних вимог освітньої діяльності, – передбачає, що з метою створення здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти необхідно організувати такі обставини, які забезпечують досягнення освітніх цілей, впливають безпосередньо на якість праці й здоров'я викладачів та

здобувачів освіти з урахуванням комплексу антропометричних, фізіологічних, психологічних особливостей.

У межах нашого дослідження вагомими є висновки М.Куц, якою з'ясовано, що матеріальна частина здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти повинна створюватися з міркувань забезпечення:

- наочності, доступності, чіткості, простоти, логічності пред'явлення навчальної інформації; вільного доступу до баз даних і бази знань, навчального контенту, хмарних сервісів і мережевих ресурсів;

- схем навчання індивідуально, в групі, на засадах комплексної диференціації;

- поєднання традиційних засобів навчання, що довели свою ефективність із комп'ютерно зорієнтованими [13, с. 98].

Науковці виокремлюють критерії ефективності функціонування освітнього здоров'язбережувального середовища, які охоплюють позиції викладача і здобувача освіти. Показниками психологічного комфорту й зручності викладача є: рівень суб'єктивної задоволеності, раціональність підготовки й проведення різних видів діяльності викладача, задоволеність інформаційно-предметним середовищем закладу освіти, рівень здоров'я. З позиції здобувача освіти показниками здоров'язбережувального освітнього простору є: суб'єктивний комфорт, продуктивність освітньої діяльності, працездатність, рівень здоров'я, ступінь задоволеності інформаційно-предметним середовищем. З огляду на загальний стан здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти провідними показниками варто вважати:

- функціональний комфорт здобувачів освіти і викладачів;
- стан і динаміку здоров'я як викладачів, так і здобувачів освіти;
- технологічні, трудові та організаційні параметри освітнього середовища;
- ергономічну ефективність навчально-методичної бази, якість навчання у цілому[14].

Отже, комплексний підхід до проектування здоров'язбережувального освітнього середовища забезпечує його ефективне функціонування. З-поміж інших організаційно-методичних умов важливими є: модернізація змісту та оновлення цілей професійної підготовки майбутніх фахівців з опорою на принцип збереження й відновлення здоров'я як здобувачів освіти, так і викладачів; диференційований підхід до організації здоров'язбережувальної діяльності усі учасників освітнього процесу, що сприяє підвищенню рівня їх працездатності; наявність кадрового потенціалу, здатного здійснювати здоров'язбережувальну діяльність.

2.2. Науково-методичний супровід створення здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти

Мета здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти – забезпечити здобувачів освіти достатнім для здійснення продуктивної професійної діяльності рівнем реального здоров'я, озброївши їх необхідним багажем знань, умінь і навичок ведення здорового способу життя, виховати у майбутніх фахівців культуру здоров'я як вагомого чинника їхньої успішної професійної діяльності.

Якщо турбота про здоров'я здобувачів освіти є одним з пріоритетів роботи адміністрації та всього викладацького колективу закладу освіти й здійснюється на високому професійному рівні, тільки тоді можна говорити про реалізацію у закладі вищої освіти здоров'язберігаючого підходу і про здійснення послідовності в освіті, і результатом їх впровадження буде захист здоров'я майбутніх фахівців від впливу негативних чинників. Змістом функціонування здоров'язбережувального простору у закладі освіти є забезпечення комплексу компетентних дій в інтересах власного здоров'я і здоров'я суспільства.

Метою створення здоров'язберігаючого простору у закладі вищої освіти є розкриття інноваційної суті освітнього процесу як відкритої

системи та формування у особистості рефлексорного, творчого, морального ставлення до особистого життя і здоров'я у співвідношенні з життям інших людей [45].

Роботу зі створення здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти необхідно розпочинати з аналізу рівня здоров'я й способу життя здобувачів освіти й викладачів; інфраструктури освітнього закладу; кадрового забезпечення, а також створення умов для організації здоров'язбережувальної діяльності закладу освіти [31, с. 147].

Ключову роль у забезпеченні цього процесу належить викладачу, який виконує обов'язки куратора академічної групи, оскільки саме він забезпечує рівень сформованості здоров'язбережувального освітнього середовища закладу освіти на основі ґрунтовної обізнаності в інфраструктурі закладу, його санітарно-гігієнічних умовах, руховому режимі здобувачів освіти, володіє іншою необхідною інформацією. Це дозволяє кожному педагогу, підібрати найбільш ефективні здоров'язбережувальні технології, створити належні умови для організації здоров'язбережувальної діяльності кожного здобувача освіти.

Організація здоров'язбережувального середовища в закладі вищої освіти – це складний і тривалий процес, тому дослідники пропонують поділити цей процес на окремі етапи. На основі аналізу праць вітчизняних науковців виокремлено три попередні етапи створення здоров'язбережувального середовища в закладі вищої освіти. Зміст зазначених етапів відображено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Попередні етапи створення здоров'язбережувального середовища в закладі вищої освіти

Назва етапу	Мета етапу	Завдання етапу
Початкове ознайомлення з	Сформувати у здобувачів освіти елемен-	– Сформувати уявлення про елементарні правила збере-

<p>основними поняттями та уявленнями про здоров'я</p>	<p>тарні уявлення про основні поняття здорового способу життя.</p>	<p>ження здоров'я; – досягти виконання елементарних правил здоров'я-збереження; – створити мотивацію на ведення здорового способу життя.</p>
<p>Поглиблене вивчення</p>	<p>Сформувати повноцінне розуміння основ здорового способу життя.</p>	<p>– уточнити уявлення про елементарні правила збереження здоров'я; – досягти свідомого вико-</p>

Продовження табл. 2.4

		<p>нання елементарних правил збереження і зміцнення здоров'я; – сформувати практичні знання, уміння, навички, необхідні у повсякденному житті</p>
<p>Закріплення знань, умінь і навичок збереження та зміцнення здоров'я та їх подальшого вдосконалення</p>	<p>Вміння зберігати здоров'я та перевести це в навичку, що буде використовуватися в повсякденному житті</p>	<p>– досягти стабільності та автоматизму під час використання правил збереження здоров'я; – досягти виконання правил збереження здоров'я відповідно вимог їх практичного виконання; – забезпечити варіативне використання правил здорового способу життя в залежності</p>

		від конкретних умов.
--	--	----------------------

На думку Т. Бережної [5, с.38], покрокове створення здоров'я-збережувального середовища в закладі освіти є найбільш ефективним шляхом досягнення мети. Висновки дослідниці є значущими у контексті розроблення науково-методичного супроводу створення здоров'я-збережувального середовища. Отже, такими кроками є:

1) аналіз інфраструктури, навчального, навчального-методичного та кадрового забезпечення закладу освіти;

2) здійснення моніторингу стану здоров'я здобувачів освіти та викладачів;

3) раціональне планування та організація освітнього процесу в закладі;

4) організація та здійснення діагностики, корекції (за потреби) та попередження захворювань, проведення профілактичної роботи, застосування вітамінотерапії;

5) підтримання й зміцнення всіх складників здоров'я здобувачів освіти засобами впровадження фізкультурно-оздоровчих технологій та рекреаційних заходів;

б) планування та здійснення оздоровчої роботи за такими напрямками:

– первинна профілактика (забезпечення дотримання санітарно-гігієнічних норм);

– вторинна профілактика (корекція вже наявних відхилень у стані здоров'я здобувачів освіти);

– валеологізація освітнього процесу;

7) розвиток матеріально-технічної бази закладу освіти, дотримання санітарно-гігієнічних норм і правил, що гарантують зміцнення здоров'я здобувачів освіти, а також проведення інших заходів психолого-

педагогічної спрямованості, які сприяють здоров'язбереженню всіх учасників освітнього процесу;

8) широке залучення органів студентського самоврядування до створення здоров'язбережувального середовища в освітньому закладі [52, с. 35].

Організаційно-методичний супровід створення здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти має містити в собі такі змістовий, ціннісно-орієнтаційний, операційно-діяльнісний, оціночно-результативний компоненти. Змістове наповнення цих компонентів представлено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

**Компоненти організаційно-методичного супроводу
здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти**

Компонент	Зміст компоненту
Змістовний	Підбір, систематизація та узагальнення навчальних матеріалів для створення науково-методичного забезпечення навчальних матеріалів, що складають змістовну основу проведення роботи з формування здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти.
Ціннісно-орієнтаційний	Формування усвідомленого ставлення здобувачів освіти до здоров'я як первинної базової цінності
Операційно-діяльнісний	Активне засвоєння здобувачами освіти та активізація ними отриманих знань про здоров'я, методи його розвитку та збереження

	через спеціальну аудиторну й позааудиторну роботу здобувачів вищої освіти.
Оціночно-результативний	Проведення опитувань, творчих робіт, тестування здобувачів вищої освіти, проведення спортивних змагань, підготовка й організація культурно-масових заходів святкового та спортивно-ігрового характеру.

Функціонування здоров'язбережувального середовища в закладі вищої освіти дає можливість зміцнювати здоров'я здобувачів освіти, формувати культуру їх здоров'я, здійснювати моніторинг показників індивідуального фізичного розвитку, прогнозувати можливі зміни здоров'я та проводити за необхідності відповідні оздоровчі, психолого-педагогічні, корекційні, профілактичні та інші заходи щодо зазначеної проблеми.

На основі аналізу наукової літератури та педагогічної практики, з метою формування цілісного уявлення про організаційно-методичний супровід створення здоров'язбережувального середовища в закладі вищої освіти було узагальнено зміст діяльності викладача фізичного виховання за виокремленими напрямками здоров'язбережувальної діяльності, якими є: освітній, виховний, діагностичний, гігієнічний, просторовий [67, с. 83]. Зазначені напрями представлено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Зміст діяльності викладача фізичного виховання за виокремленими напрямками здоров'язбережувальної діяльності

Напрямок діяльності	Зміст діяльності
Освітній напрям	– Використання різноманітних навчальних підходів з урахуванням різних стилів навчання, темпераменту й

	<p>рівня навчальних можливостей здобувачів освіти;</p> <ul style="list-style-type: none"> – застосування широкого спектра занять, практичних вправ і матеріалів, що відповідають рівневі розвитку здобувача освіти; – формування у здобувачів вищої освіти знань про здоров'я, здоровий спосіб життя, збереження свого здоров'я, безпечну поведінку, фізичну культуру, фізичні вправи, взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточення; знань про; – реалізація методики активного залучення здобувачів освіти до здоров'язбережувальної діяльності; – формування та розвиток у здобувачів освіти навичок базових загальнорозвивальних рухових дій;
--	--

Продовження табл. 2.6.

	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток у здобувачів освіти особистісного здоров'язбережувального досвіду з урахуванням стану здоров'я; – розвиток здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти; – застосування методів організації спільної здоров'язбережувальної діяльності викладачів та здобувачів освіти; – упровадження принципу студентоцентризму в освітній процес.
<p>Виховний напрям</p>	<p>– Розвиток у здобувачів освіти потреби щодо здорового способу життя, дбайливо ставлення до власного здоров'я, прагнення займатися фізичною культурою, вдосконалювати фізичний, соціальний, психічний, духовний складники здоров'я;</p>

	<ul style="list-style-type: none"> – зміцнення мотивації щодо використання у повсякденному житті досвіду здоров'язберезувальної діяльності, що є важливою життєвою цінністю, свідомого прагнення до ведення здорового способу життя; – профілактика чинників «ризиків», організація комплексу оздоровчих заходів; – створення емоційного комфорту під час освітньої взаємодії; – розроблення та проведення психолого-педагогічних та рекреаційних заходів з метою розвитку навичок відновлення позитивного емоційного стану; – розвиток у здобувачів освіти відповідальності за самостійно прийняті рішення щодо власних вчинків;
--	--

Продовження табл. 2.6

	<ul style="list-style-type: none"> – проведення консультацій з здоров'язбереження.
Діагностичний напрям	<ul style="list-style-type: none"> – Моніторинг стану здоров'я здобувачів освіти, їх фізичного, психічного, духовно-морального розвитку; – організація співпраці зі службою психологічної допомоги закладу освіти щодо подолання стресів і тривожності.
Гігієнічний напрям	<ul style="list-style-type: none"> – Виконання вимог, регламентованих санітарними нормами та правилами безпеки життєдіяльності здобувачів освіти; – контроль за температурним режимом, штучним освітленням тощо; – контроль за чистотою навчальних аудиторій та інших приміщень; – організація співпраці з медичними та педагогічними працівниками з метою дотримання санітарно-

	гігієнічних вимог тощо.
Просторовий напря́м	<ul style="list-style-type: none"> – робота щодо озеленення приміщень; – наповнюваність здоров'язберезувального середовища об'єктами освітньої взаємодії та відпочинку; – організація безпечного пересування у навчальних аудиторіях і закладі освіти; – створення зон відпочинку тощо.

Організація в освітніх закладах здоров'язберезувального простору, окрім збереження й зміцнення фізичного та психологічного здоров'я здобувачів освіти, має на меті підвищення їхньої позитивної мотивації, пізнавального інтересу, які сприяють ефективній освітній діяльності на основі рефлексії.

Отже, аналіз різних підходів до розуміння сутності та змісту поняття «здоров'язберезувальний простір закладу вищої освіти» дозволяє стверджувати, що воно інтегрує сукупність таких умов, як: гігієнічні, медичні, психолого-педагогічні, організаційні, освітні, які сприяють вихованню у здобувачів освіти потреби щодо здорового способу життя, дбайливого ставитися до власного здоров'я, прагнення займатися фізичною культурою, удосконалювати фізичну, соціальну, психічну і духовну складові здоров'я.

Основна роль у здоров'язберезувальній діяльності закладу освіти відводиться науково-методичній організації освітнього процесу, а саме:

- оптимальна організація освітнього процесу відповідно вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм;
- творення комфортних умов навчання (розклад занять, перерв, режимні моменти);

– створення сприятливих психолого-педагогічних умов під час навчання (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, доцільність методик навчання);

– використання оздоровчих методик, які регулюють активність, застосування прийомів реабілітації розумової і фізичної працездатності здобувачів освіти.

Отже, створення оптимальних можливостей для реалізації власного потенціалу особистості здобувача вищої освіти є одним з вагомих кроків до формування здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти.

Зазначимо, що основу здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти складає організація освітньої діяльності здобувачів з урахуванням їхніх потреб, інтересів, індивідуальних особливостей, рівнів навчальних можливостей. Саме тому, організація здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти має забезпечувати безпечні та комфортні умови перебування як здобувачів освіти, так і викладачів в освітньому закладі, забезпечує реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії здобувача, запобігає стресам, перевантаженню, як наслідок, втомі.

Важливу роль у забезпеченні функціонування здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти відіграє упровадження оздоровчих програм, що має здійснюватися на основі міждисциплінарного підходу, що передбачає об'єднання зусиль педагогів, психологів, медиків, фахівців у галузі фізичної культури, юристів.

Висновки до розділу 2

Здоров'язбережувальний освітній простір закладу вищої освіти створюється внаслідок інтеграції діяльності адміністрації та викладачів з метою якісного перетворення реального середовища життєдіяльності здобувачів освіти у сприятливе середовище для розвитку їхнього потенціалу, формування стратегії здоров'язбережувальної поведінки

особистості, ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих. Процес створення здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти характеризується педагогічним цілепокладанням і доцільністю, ґрунтується на цілісному підході до особистості здобувача вищої освіти.

Здоров'язбережувальний простір закладу вищої освіти являє собою таке середовище, в якому взаємодія всіх суб'єктів освітнього процесу має своїм результатом їхнє духовне, інтелектуальне, моральне, естетичне, фізичне взаємозбагачення, сприяє розвитку культури здоров'я, що лежить в основі здоров'язбережувальної діяльності, самореалізації особистості здобувача освіти, формує готовність до особистісного й професійного самовдосконалення, забезпечує реалізацію співтворчості на продуктивній основі.

Показниками ефективності здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти є:

- включеність суб'єктів цього простору у спільну здоров'язбережувальну діяльність;
- гармонійність всіх суб'єктів освітнього процесу;
- довіра і висока вимогливість всіх суб'єктів освітнього процесу один до одного;
- інформованість суб'єктів освітнього процесу про цілі, завдання та результати здоров'язбережувальної діяльності та позитивне ставлення до них;
- задоволеність приналежністю до колективу;
- сприятливий психологічний мікроклімат;
- демократичний стиль управління;
- стан емоційного комфорту як результату спільної діяльності та високі показники рівня фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я здобувачів освіти.

Організація і функціонування здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти буде сприяти проведенню моніторингу здоров'я здобувачів освіти, що дозволить виявити рівень їхнього фізичного розвитку, фізичної підготовленості, розвивати культуру здоров'я, зміцнювати здоров'я за рахунок забезпечення оптимального рухового режиму, уможливить прогнозування можливих змін у стані здоров'я.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Здійснене у межах виконання кваліфікаційної роботи дослідження дозволило сформулювати такі висновки

1. Відповідно першого завдання дослідження на основі аналізу психолого-педагогічної та валеологічної літератури здійснено аналіз базових понять дослідження «здоров'я», «здоров'язбереження», «здоров'язбережувальна діяльність».

Визначено, що здоров'я є цілісним, динамічним станом, що характеризується певними резервами забезпеченості функцій організму, тривалістю та впливом негативних чинників навколишнього середовища, що є основою для виконання соціальних та біологічних функцій. Схарактеризовано рівні опису цінності здоров'я (біологічний, соціальний, психологічний), а також компоненти здоров'я (фізичне, психоемоційне, інтелектуальне, соціальне, особистісне й духовне).

Описано критерії критеріїв визначення здоров'я: відсутність хвороби; нормальне функціонування організму в системі «людина-довкілля»; повний фізичний, духовний, розумовий і соціальний добробут; здатність адаптуватися до змінних умов існування в навколишньому середовищі; здатність до повноцінного виконання основних соціальних функцій.

Здоров'язбереженням називають організацію життя людини, яка передбачає гармонійне використання й розвиток її духовно-моральних і фізичних сил, виховання прагнень до збереження індивідуального й соціального здоров'я, формування уявлень про шкідливість алкоголю, паління та наркотиків. Одночасно здоров'язбереження розглядається науковцями як педагогічний процес, спрямований на збереження, зміцнення та інтегрований розвиток всіх компонентів здоров'я здобувачів освіти (фізичного, психічного, соціального та духовного), формування в них мотивації на ведення здорового способу життя та свідомого ставлення до здоров'я як фундаментальної складової системи життєвих цінностей.

Термін «здоров'язбережувальна діяльність» визначається науковцями як категорія, що характеризує вид діяльності людини, спрямований на формування, збереження та зміцнення здоров'я як свого власного, так і інших людей, формування культури здоров'я, екології здоров'я, цілісної (холістичної) формули здорового способу життя, а також здатність вносити зміни в довкілля, спосіб власного життя та життя оточуючих людей, використовуючи та поєднуючи оптимальні методи навчання і виховання та вміння прогнозувати очікуваний результат.

Визначено, що під поняттям «здоров'язбережувальне середовище закладу освіти» слід розуміти педагогічно організовану систему умов, які впливають на взаємодію суб'єктів освітнього процесу і забезпечують ефективність цього середовища на основі формування в них пріоритетного ставлення до здоров'я як найбільшої життєвої цінності, упровадження здоров'язбережувальних методів, технологій та засобів, спрямованих на розвиток здоров'язбережувальної компетентності суб'єктів освітнього процесу.

2. Відповідно другого завдання дослідження було обґрунтовано компоненти, зміст і сутність здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти.

Визначено, здоров'язбережувальний простір закладу вищої освіти можна розглядати як сукупність певних компонентів, що у поєднанні й взаємодії між собою сприяють формуванню у здобувачів освіти ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, свідомого прагнення до ведення здорового способу життя. Компонентами здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти є: просторово-предметний (інфраструктура закладу освіти, його матеріально-технічна база, санітарно-гігієнічні умови утримання матеріально-технічної бази закладу освіти, рівень забезпечення новими технологіями дизайну та естетичного оформлення); соціальний (характер взаємовідносин усіх суб'єктів

освітнього процесу); психодидактичний (зміст і методи професійної підготовки).

Основними характеристиками здоров'язбережувального простору закладу освіти є: усвідомлення всіма суб'єктами освітнього процесу цінності здоров'я власного й здобувачів освіти; здоров'язбережувальний зміст освіти, що має бути засвоєний здобувачами; форми, методи й засоби реалізації змісту здоров'яформувальної освіти; позитивне ставлення до освітнього процесу всіх його учасників; забезпечення ефективності педагогічної взаємодії внаслідок емоційного благополуччя її учасників; забезпечення позитивного впливу освітнього процесу на розвиток фізичного і психічного здоров'я його учасників.

Обґрунтовано основні функції здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти, якими є ціннісно-орієнтаційна, інформаційно-пізнавальна, системоутворювальна, організаційно-діяльнісна.

Визначено наукові підходи до процесу формування здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти: діяльнісний, системний, компетентнісний, особистісно-зорієнтований, середовищний, холі стичний).

3. Відповідно третього завдання дослідження визначено організаційно-методичні умови створення здоров'язбережувального простору в закладі вищої освіти.

Визначено, що організаційно-методичні умови створення здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти – це сукупність цілеспрямовано створюваних обставин у закладі освіти, реалізація яких сприятиме забезпеченню ефективного впровадження здоров'язбереження усіх учасників освітнього процесу.

Аналіз актуальних наукових праць з питань здоров'язбереження здобувачів освіти дозволив виокремити такі організаційно-методичні умови, які забезпечать створення здоров'язбережувального простору у закладі вищої освіти: забезпечення стійкої мотивації щодо створення та забезпечення функціонування здоров'язбережувального простору в

закладі освіти; широке упровадження здоров'язберезувальних технологій; дотримання ергономічних вимог до організації освітнього процесу, що забезпечують продуктивну освітню діяльність, знижують ризики захворюваності усіх учасників освітнього процесу.

Акцентовано увагу на значущості використання здоров'язберезувальних педагогічні технології в межах забезпечення здоров'язберезувального простору закладу вищої освіти.

Сарактеризовано критерії ефективності функціонування освітнього здоров'язберезувального середовища, які охоплюють позиції викладача і здобувача освіти. Такими провідними показниками є: функціональний комфорт здобувачів освіти і викладачів; стан і динаміку здоров'я як викладачів, так і здобувачів освіти; технологічні, трудові та організаційні параметри освітнього середовища; ергономічну ефективність навчально-методичної бази, якість навчання у цілому.

4. Відповідно четвертого завдання дослідження розроблено організаційно-педагогічний супровід створення здоров'язберезувального простору в закладі вищої освіти

Визначено, що організація здоров'язберезувального середовища в закладі вищої освіти – це складний і тривалий процес, тому дослідники пропонують поділити цей процес на окремі етапи: аналіз інфраструктури, навчального, навчального-методичного та кадрового забезпечення закладу освіти; здійснення моніторингу стану здоров'я здобувачів освіти та викладачів; раціональне планування та організація освітнього процесу в закладі; організація та здійснення діагностики, корекції (за потреби) та попередження захворювань, проведення профілактичної роботи, застосування вітамінотерапії; підтримання й зміцнення всіх складників здоров'я здобувачів освіти засобами впровадження фізкультурно-оздоровчих технологій та рекреаційних заходів; планування та здійснення оздоровчої роботи за такими напрямками

Визначено, що організаційно-методичний супровід створення здоров'язбережувального простору закладу вищої освіти має містити в собі такі змістовий, ціннісно-орієнтаційний, операційно-діяльнісний, оціночно-результативний компоненти.

На основі аналізу наукової літератури та педагогічної практики, з метою формування цілісного уявлення про організаційно-методичний супровід створення здоров'язбережувального середовища в закладі вищої освіти було узагальнено зміст діяльності викладача фізичного виховання за виокремленими напрямками здоров'язбережувальної діяльності, якими є: освітній, виховний, діагностичний, гігієнічний, просторовий.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєнко І.М. Розвиток культури здоров'я студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2016. 20 с.
2. Анікєєв Д. М. Рухова активність у способі життя студентської молоді : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 – Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Київ, 2012. 20 с.
3. Антонова О.Є., Поліщук Н.М. Підготовка вчителя до розвитку здоров'язберезувальної компетентності учнів: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 248 с.
4. Баєва О. І. Державна політика в галузі охорони здоров'я. *Сучасна фармація: історія, реалії та перспективи розвитку: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяченої 20-й річниці заснування Дня фармацевтичного працівника України (19-20 вересня 2019 р. м. Харків), 155-156.*
5. Бережна Т. Моделювання здоров'язберезувального навчального закладу: обґрунтування структури і критеріїв. *Рідна школа.* 2016. № 1. С.37-42.
6. Берзінь В. І. Психогігієнічне та психофізіологічне обґрунтування організації збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді. *Дефектологія.* 2012. №2. С. 19-21
7. Бобро А. А. Сутність поняття соціальне здоров'я у науковій літературі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, (122), 2014. С.19-23.*
8. Богучарова О.І. Здоров'я особистості у психологічній перспективі. *Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут післядипломної освіти.* К. : Геопринт, 2004. 282 с.
9. Бойко Ю. Науковий аналіз категорії «здоров'я» та «здоровий спосіб життя» з позиції педагогічної аксіології. *Психолого-педагогічні проблеми*

- сільської школи*. Вип. 50. 2014. С. 63-71.
10. Бойко Ю. С. Формування аксіологічних установок до здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань, 2015. 268 с.
 11. Бойчук Ю. Д. Сучасні підходи до розуміння сутності здоров'я людини та суміжних з ним понять. *Загальна теорія здоров'я і здоров'язбереження: колективна монографія*. Харків: вид. Рожко С.Г. 2017. С.5-16
 12. Бузанська Ю. С. Здоров'язберігаючі технології в навчальному процесі в навчальних закладах. *Молодь: освіта, наука, духовність [Текст]: тези доп. ХУ Всеукр. наук. конф студ. і молодих вчених (м. Київ. 17-19 квіт. 2018)*. Ч. III. К., 2018. С. 11-13.
 13. Волошко Л. Б. Здоров'я як категорія здоров'язберігаючої педагогіки. *Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології: реалії і перспективи: Всеукр. науково-практична конференція молодих вчених і студентів (26 листопада 2014 року)*. Полтава: ПНТУ, 2014. С. 18-20.
 14. Ворохаєв О. А. Соціальне здоров'я особистості як проблема здоров'язбереження. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 6 (162), 2020. С.18-22.
 15. Гаркуша С.В. Здоров'язбережувальні педагогічні технології в системі освіти. *Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб.наук. праць*. К.:, 2013. Вип.4 (29). С. 250-255
 16. Гладощук О.В., Тонконог В.М., Бейгул І.О. Валеологічна освіта та ціннісний потенціал у професійній підготовці студентів технічного університету. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2011. № 2. С. 49-52.
 17. Глазирін І.Д., Олексієнко Я.І., Петришин Ю.В. Фізичне виховання (теоретичний курс для студентів ВНЗ не профільних напрямів

- підготовки) : навчальний посібник. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2017. 248 с.
18. Гнилицька О. М. Педагогічний простір як фактор реалізації оздоровчої функції освіти. *Педагогічна майстерня*. 2015. № 7. С. 40-42.
 19. Грибан Г.П., Ткаченко П.П., Скорий О.С., Пилипчук П.Б. Фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні: метод. рекомендації для самостійної роботи здобувачів. Житомир: Вид-во «Рута», 2023. 30 с.
 20. Голубова Г.В. Педагогічні умови розвитку обдарованості студентів URL: http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Pedagogica/2_105345.doc.htm
 21. Гриньова М., Дудка І. До питання про значення здоров'язберігаючого середовища у вищому навчальному закладі. *Зб. наук. праць «Наукові записки»*. Серія: Педагогічні науки. Випуск 140. Кіровоград: РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2015. С. 6-10.
 22. Грибан Г.П., Тимошенко О.В. Формування фізкультурно-оздоровчих компетентностей у студентів вищих навчальних закладів. *Фізичне виховання в сучасній школі : науково-методичний журнал*. № 6 (88), 2013. С. 30–34.
 23. Дубогай О.Д., Джуринський П.Б. Компетентнісний потенціал педагогіки здоров'язбереження молоді при формуванні її особистості засобами фізичної культури. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт)»*. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. № 10. С.275-278.
 24. Завидівська Н.Н. Фундаменталізація фізкультурно-оздоровчої освіти : аспект здоров'язбережувального навчання студентів: монографія. Київ, 2012. 402 с.
 25. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид.Рожко С. Г., 2017. 488
 26. Задніпровська В. В. Упровадження здоров'язберігальних технологій в освітній процес закладу освіти. *Управління школою*. 2019. № 10/11/12.

- С. 32-33.
27. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія [за заг. ред. Л.М. Рибалко]. Тернопіль: Осадча В.М., 2019. 400 с.
 28. Іваненко В. В., Непша О. В., Суханова Г. П., Ушаков В. С. Особливості формування здоров'язбережувального освітнього середовища на заняттях з фізичного виховання в закладі вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 21 (2). С. 210-214
 29. Ільченко В.Р. Дидактичні умови здоров'язбережувального навчального середовища. *Технології інтеграції змісту освіти: зб. наук. праць за матеріалами міжнародної наук.-практ. конф.* Полтава, 2011. Вип. 3. С.42-45.
 30. Іонова О. М., Лукьянова Ю. С. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: моногр.* / за ред. проф. С. С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ, 2009. № 1. С. 69-72.
 31. Круцевич Т. Пангелова Н. Сучасні тенденції щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. № 3. С. 109-114.
 32. Кузнецова О. Т. Оздоровчі технології у фізичному вихованні студентів : теорія, методика, практика: монографія. Рівне: Волин. Обереги, 2018. 416 с.
 33. Кузьмінський А. І. Стан і шляхи збереження і поліпшення здоров'я студентів. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Черкаси*. Вип. 15. 2016. 49 с.
 34. Кукса В. О. До еволюції визначення поняття «здоров'я». URL: <http://library.rehab.org.ua/ukrainian/phis/kuksa>
 35. Лавриненко О. О. Поширення валеологічних знань серед населення як пріоритетний напрям державної політики у сфері охорони здоров'я. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*.

- Серія «Валеологія: сучасність і майбутнє».* Харків, 2017. Випуск 22. С.98-103
36. Ліцосєва О.М., Кий-Кокареєва В.Г., Завадська Н.О. Фізичний та функціональний стан сучасного студентства в процесі фізичної рекреаційної діяльності та здоров'язберігаючих технологій. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки.* 2020. №1. С. 74-84
37. Лук'янченко М. І. Теретико-методичні засади розвитку педагогіки здоров'я на Україні: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Луганськ, 2012. 42 с.
38. Лутаєва Т. В. Сабатовська-Фролкіна І. С., Фесенко В. Ю. Педагогічні умови створення здоров'язбережувального освітнього середовища. *Сучасні тенденції спрямовані на збереження здоров'я людини : зб. наук. пр. присвячено пам'яті професора О. В. Пешкової,* м. Харків, 21-22 квіт. 2022 р. Харків, 2022. Вип. 3. С. 146-150.
39. Мелега К.П. Сучасні технології здоров'язбереження: навчальний посібн. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2018. 200 с
40. Мешко Г.М. Формування здоров'язбережувального освітнього середовища як аспект діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська.* Ужгород : УНУ, 2017. Вип. 1 (40). С. 157-160.
41. Міхеєва Л. Особливості формування здорового способу життя у молодого покоління. *Український науковий журнал «Освіта регіону».* 2011. № 3. С.318-322.
42. Митчик О. Здоров'язберігальне середовище та здоров'язберігаючі технології у вищому навчальному закладі. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць.* 2012. № 4 (20). С. 156-160.
43. Мосейчук Ю.Ю. Розвиток здоров'язберігаючого середовища у закладі

- вищої освіти: методологічні та практичні аспекти. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал*. Одеса : Приморський НДПЕІ, 2019. Вип. 9. Т. 2. С. 77-80.
44. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту України : Указ Президента України № 1148/2004 від 28.09.2004 р.». URL: <http://sport.kmda.gov.ua>
45. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2016. 448 с.
46. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/42/2016>
47. Національні рахунки охорони здоров'я (НРОЗ) України: [стат. бюл.]. К.: Держ. служба статистики України, 2013.
48. Овчарук В. В. Формування здоров'я зберігаючого середовища для студентів ВНЗ. *Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"*: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2012. Вип. 27. С. 187-191.
49. Орґєєва С.В. Педагогічні умови формування готовності студентів – майбутніх авіадиспетчерів до особистого здоров'язбереження у професійній діяльності. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія.*: зб. наук. пр. К.: НАУ, 2016. вип. 1(8). С. 95-100.
50. Орлова М. М. Здоров'язбереження як соціально-педагогічна проблема. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, (155), 2018. С. 77-79.
51. Основи здорового способу життя студентів: навч. посібник / С.В.Королінська, Н.І. Ізмайлова, П. О. Сіренко, А. О. Аркуша. Харків : НФаУ, 2013. 84 с.

52. Остапенко Г.О., Циганок О.В., Жестков С.Г. Структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища загальноосвітньої школи. *Вісник Запорізького національного університету Фізичне виховання та спорт*. 2012. № 1 (7). С. 78-85.
53. Поліщук Н.А. Здоров'язбережне освітнє середовище як умова фізичного, психічного і соціального здоров'я учасників навчально-виховного процесу. *Педагогічний пошук*. 2012. № 3. С. 25-30.
54. Попрощаєв О. В., Білик О. А., Островський М.В. Фізичне виховання в контексті інтеграції в загальноєвропейський освітній простір. *Спортивна наука України*. 2015. № 2. С. 36-43.
55. Пріма Р.М., Циплюк А.М. Плекання цінності культури здоров'я, здорового способу життя, здоров'язбереження: досвід, шляхи, етапи / Ю.Бойчук (Ред.), *Загальна теорія здоров'я і здоров'язбереження: колективна монографія*. Харків: вид. Рожко С.Г. 2017.
56. Пристинський В.М. Федоров А.П. Особистісно орієнтований підхід до формування духовно-тілесних цінностей людини і здорового способу життя. *Філософія здоров'я: гуманітарно-освітній аспект: [мат. міжрегіон. міжгалуз. наук.-практ. конф.] (Донецьк, 29 берез. 2011 р.)*; ред. кол. Н.Л. Пастухова, В.С. Поуль, Г.Є. Челах. Донецьк: Витоки, 2011. Т. I. 278 с. С. 37-47.
57. Присяжнюк С.І. Вплив самостійних занять фізичними вправами на формування здорового способу життя студентської молоді. *Фізичне виховання в контексті сучасної освіти: проблеми та перспективи. Матер. Міжнар. електр. наук.-метод. конф.* 16-17 жовтня 2014 р., м.Київ. К.: Видавничий центр НУБіП України, 2014. С. 168-188.
58. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 156-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. №37-38. Ст. 2004. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

59. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. №38-39. Ст.380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
60. Рибалко Л. М., Пермяков О. А., Синиця Т. О., Остапов А. В., Йопа Т. В. Організація здоров'язбережувального середовища в закладі вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69 (3). С. 106-110.
61. Руденко Л.А. Актуалізація здоров'язбережувального аспекту освітнього процесу. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. праць*; гол. ред. Т.С. Плачинда. Кропивницький: ЛА НАУ, 2019. Вип. 5. С. 218-223.
62. Сливка Л. В. Створення здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу як умова забезпечення евристичної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2015, № 9 (53). с. 423–459. URL: <http://surl.li/fivzb>
63. Співак М.В. Державна політика здоров'язбереження: світовий досвід і Україна. 2016. 536 с. URL: <http://idpnan.org.ua/files/spivak-m.v.-derjavna-politika-zdorovyazberejennya-svitoviy-dosvid-iukrayina-d.pdf>
64. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: № 286 від 23.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>.
65. Таймасов, Ю., Турчинов, А., Пашинський, П. Здоров'язбереження як об'єкт наукового пізнання. *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження*: колективна монографія. Харків: Вид. Рожко С.Г. 2017
66. Теоретико-методологічні засади формування здорового способу життя. URL: <http://horting.org.ua/node/1069>.
67. Фізична активність и здоров'я : навч. посібник / уклад.: А. А. Черепок, Н. Г. Волох, И. В. Ткалич, Н. В. Баранова. Запоріжжя: ЗДМУ, 2020. 35 с
68. Футорний С.М. Теоретико-методичні основи інноваційних технологій формування здорового способу життя студентів в процесі фізичного

- виховання: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02; НУФВСУ. Київ, 2015. 45 с.
69. Цибульська О. В. Сутнісні характеристики базових понять проблеми культури здоров'язбереження. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 93(6), 2019. С. 301-309.
70. Цимбалюк С. Сучасні підходи до характеристики терміна «здоров'я». *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць*. № 4 (36), 2016. С.88-94.
71. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України / за ред. В. В. Шафранського; МОЗ України, ДУ «УСІД МОЗ України». Київ, 2016. 452 с.
72. Яворська Т. Методика формування здорового способу життя студентської молоді. *Біологічні дослідження – 2020: Збірник наукових праць*. Житомир: 2020. 493 с. С. 474-476.
73. Яворська Т. Є. Теоретико-методичні основи формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту Нової української школи. *Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: монографія / за заг. редакцією В.Є.Литньова, Н.Є.Колесник, Т.В. Завязун*. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019. 372 с.